

دریافت وجه به‌ازای برداشت آب کشاورزی

بازگشت دوباره

مریم حسنی سعدی، دبیر کمیته آب

پس از گذشت ۱۶ سال از ممنوعیت دریافت حق‌النظاره آب از بخش کشاورزی و دامداری بر اساس «قانون تأمین منابع مالی برای جبران خسارات ناشی از خشکسالی و یا سرمازدگی»، وزارت نیرو توانست دریافت وجه به‌ازای برداشت هر متر مکعب آب را در قانون بودجه سال ۱۳۹۹ بگنجاند. از آنجا که قانون بودجه اساساً مربوط به همان سال است، این موضوع در قانون بودجه سال‌های آتی نیز گنجانده شد.

در بند (ه) تبصره ۸ قانون بودجه ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ در اجرای بند (ب) ماده (۳۳) قانون توزیع عادلانه آب جهت حفظ و صیانت از آبخوان‌های کشور و افزایش اطمینان‌پذیری تأمین آب برای مصارف مختلف در بخش‌های شرب، صنعت و کشاورزی، از مصرف‌کنندگان آب کشاورزی به‌ازای هر متر مکعب برداشت آب از آبخوان‌ها عوارضی تعیین شده‌است. در این تبصره مقرر شد از مالکان چاه‌های کشاورزی مجاز، به‌ازای برداشت هر مترمکعب آب از آبخوان‌ها، حداکثر معادل ۲۰۰ ریال متناسب با کشت غالب منطقه و میزان درآمد کشاورزان اخذ گردد. و برای چاه‌های غیرمجاز وفق بند (هـ) ماده (۴۵) قانون توزیع عادلانه آب نسبت به مسلوب‌المنفعه نمودن این چاه‌ها اقدام و جریمه مربوط به میزان برداشت آب تا زمان انسداد چاه به ازای هر مترمکعب حداکثر یک‌هزار (۱،۰۰۰) ریال متناسب با افت سفره و حجم کسری مخزن سفره دریافت شود.

در قانون بودجه سال ۱۳۹۹ هزینه کرد درآمد حاصله از عوارض برای این موارد ذکر شده‌است:

- تحقق اهداف برنامه‌های تعادل‌بخشی
- بهبود بهره‌برداری آب
- انجام مطالعه در دشت‌هایی که با فرونشست زمین مواجه هستند
- یافتن راهکارهای پیشگیری و برگرداندن آن به شرایط قبل

بر اساس بودجه سال ۱۳۹۹ کل درآمد حاصله از حق‌النظاره در اختیار سازمان مدیریت منابع آب ایران قرار می‌گرفت. اما در بودجه ۱۴۰۰ تغییراتی در عنوان، اهداف و سهم سازمان‌های ذینفع از درآمدهای حاصله تغییراتی به این شرح به‌وقوع پیوست:

- ۷۰ درصد درآمد حاصله در اختیار سازمان مدیریت منابع آب برای صرف در اموری چون:
  - پرداخت خسارت نکشت به کشاورزان همان منطقه
  - برای تحقق اهداف برنامه‌های تعادل‌بخشی

- بهبود بهره‌برداری آب و انجام مطالعه در دشت‌هایی که با نشست زمین مواجهند
- ۱۵ درصد در اختیار سازمان جنگل‌ها و مراتع برای حفظ و احیا آبخیزداری
- ۱۵ درصد در اختیار وزارت جهاد کشاورزی برای اجرای طرح‌های افزایش بهره‌وری آب قرار داده شد.

افزایش عوارض برداشت آب در لایحه بودجه ۱۴۰۱

در لایحه بودجه ۱۴۰۱ نیز دریافت عوارض به روال دو سال قبل پیشنهاد شده‌است. اما در لایحه پیشنهادی مبلغ عوارض

تنبیه بهره‌بردار قانونمند و تشویق بهره‌بردار غیرمجاز

این عوارض و نحوه اجرای آن نشان داد که رویه دولت همچنان تنبیه چاه‌های مجاز و رها کردن چاه‌های غیر مجاز است.

آیین نامه این بند از قانون بودجه ۱۳۹۹ ، در ۱۸ بهمن ۱۳۹۹ ابلاغ شد. در ماده ۸ آیین نامه، فرصت ۱۵ روزه‌ای پس از ابلاغ این آیین نامه به وزارت نیرو داده شد که دستورالعمل دریافت ۱۰۰ تومان جریمه برداشت هر متر مکعب آب چاه‌های غیرمجاز را تهیه و ابلاغ کند که محقق نشد. در سال ۱۴۰۰ نیز آیین‌نامه این بند از قانون بودجه در ۲۳ خرداد ۱۴۰۰ ابلاغ شد که مانند سال قبل در ماده ۸ نیز به وزارت نیرو فرصت ۱۵ روزه برای دستورالعمل دریافت جریمه ۱۰۰ تومانی چاه‌های غیرمجاز داده شد که هنوز این دستورالعمل نوشته نشده‌است!

قابل مشاهده است با اینکه آیین نامه سال ۱۳۹۹ در بهمن ماه ابلاغ شد و برای وزارت نیرو دیگر فرصتی برای دریافت عوارض نبود، اما این وزارتخانه در سال ۱۴۰۰ اقدام به دریافت عوارض دوسالانه از چاه‌های مجاز کرده‌است!؟

از طرفی باید یادآوری کرد، در حالی که در قانون بودجه برای چاه‌های غیرمجاز جریمه ۱۰۰ تومانی پیش‌بینی شده بود، اما از چاه‌های مجاز که بیش از حجم پروانه استفاده نموده‌اند، هزینه ۴ هزار و ۸۶۰ ریالی دریافت می‌کنند.

برای بخش کشاورزی دردناک است که مسئولان و قانون‌گذاران بدون توجه به واقعیات و پشت درهای بسته تصمیماتی می‌گیرند که در عین اینکه برای بخش کشاورزی آب ندارد، اما برای بعضی‌ها نان خوبی دارد.

افزایش یافته‌است. در این لایحه از مالکان چاه‌های کشاورزی مجاز به‌ازای برداشت هر متر مکعب آب حداکثر ششصد (۶۰۰) ریال و از چاه‌های غیرمجاز وفق بند (هـ) ماده (۴۵) قانون توزیع عادلانه آب نسبت به مسلوب المنفعه نمودن این چاه‌ها اقدام و جریمه مربوط به میزان برداشت آب تا زمان انسداد چاه به ازای هر مترمکعب حداکثر سه هزار (۳۰۰۰) ریال متناسب با افت سفره و حجم کسری مخزن سفره پیش‌بینی شده‌است.
در کنار افزایش وجه در لایحه نیز تغییراتی نسبت به هزینه کرد درآمد حاصله از عوارض نیز به این شرح ایجاد شده‌است:

- به کشاورزان خسارت دیده از خشکسالی از طریق صندوق بیمه محصولات کشاورزی
- خسارت نکشت به کشاورزان همان منطقه
- برنامه‌های تعادل بخشی
- آبخیزداری
- اجرای طرح‌های افزایش بهره وری آب

مع الاسف در این لایحه بودجه نیز بدون آنکه شفافیتی در موارد مصرف درآمد، ذکر شده باشد، دوباره یک سری کلیات مبهم و غیرقابل سنجش درج شده و با رویه‌ای سَیاسانه سهم سایر ارگان‌ها از این درآمد حذف شده‌است!
این بند از لایحه بودجه جاری این سؤالات را برای بخش کشاورزی مطرح می‌کند: مبنای این افزایش سه برابری نسبت به سال گذشته چیست؟ آیا ارائه‌دهندگان این بند از لایحه پیش‌بینی کرده‌اند که درآمد کشاورزان در سال آینده سه برابر خواهدبود؟ آیا اثرات دریافت عوارض در هزینه‌های تولید محصولات کشاورزی در نظر گرفته شده‌است؟

موارد مصرف درآمد حاصله؛ مبهم، غیرشفاف و بدون معیار سنجش و ارزیابی

در هدف‌گذاری برای درآمدهای حاصله، یکسری کلیات مطرح شده که اگر به قوانین و مقررات ۴ دهه پیش بخش آب نگاه کنیم، تکرار مکرراتی است که تحقق نیافته‌اند. متأسفانه، ایراداتی که به مصوبه سال ۱۳۷۱ وارد بود، همچنان پا برجا هستند و به‌نحوه اجرایی شدن موارد مطرح شده به‌صورت شفاف توجه نشده‌است. همچنین، امکان دسترسی به نحوه محاسبه، دریافت‌ها و محل هزینه کرد این اعتبار برای ذی‌نفعان و به‌طور مشخص بهره‌برداران بخش کشاورزی، از نزدیک و به‌طور شفاف، وجود ندارد.
مسلماً، تجربه گذشته و نحوه هزینه‌کرد درآمدها در قانون بودجه چیزی جز درآمدزایی و دست در جیب کشاورزان کردن برای تأمین هزینه‌های جاری وزارت نیرو و شرکت‌های تابعه آن برای بخش کشاورزی قابل تصور نیست.

بررسی بند (ه) تبصره ۸ بودجه سالانه کشور طی ۳ سال اخیر

باتوجه به این بند، در قانون بودجه دو سال گذشته و لایحه جاری مشاهده می‌شود که عنوانی برای آن ذکر نشده‌است و فقط آمده **"در اجرای بند (ب) ماده (۳۳) قانون توزیع عادلانه آب"** یعنی نه اصطلاح حق‌النظاره ذکر شده و نه اصطلاح عوارض!
به نظر می‌رسد:

- **اگر از اصطلاح حق‌النظاره استفاده می‌شد:** چون در تبصره یک ماده ۲۱ آمده تقسیم و توزیع آب بخش کشاورزی، وصول آب بهاء یا **حق‌النظاره با وزارت کشاورزی** است. بنابراین، بر اساس این ماده قانونی وزارت نیرو صلاحیت گرفتن حق‌النظاره را ندارد. بنابراین، از به‌کار بردن اصطلاح حق‌النظاره پرهیز شده‌است.

نکته: بر اساس ماده ۳۳ قانون توزیع عادلانه آب، وزارت نیرو تنها حق دریافت **عوارض و آب بها** داده شده‌است. اینکه وزارت نیرو نمی‌تواند حق النظاره بگیرد، در آرای هیأت عمومی دیوان عدالت اداری نیز خودنمایی می‌کند.

- **چنانچه از اصطلاح عوارض استفاده می‌شد:** بر اساس آنچه که در ماده ۳۳ قانون توزیع عادلانه آب ذکرشده، وزارت نیرو مجاز به دریافت عوارض و آب‌بها است و این عمل با قانون تجمیع عوارض مورخ ۱۳۸۱/۱۰/۲۲ در تعارض قرار می‌گرفت. یکی از دلایل لغو مصوبه سال ۱۳۷۱ نیز مغایرت آن با قانون تجمیع عوارض بود.

نکته: قانون تجمیع عوارض مورخ ۱۳۸۱/۱۰/۲۲ که برقراری و دریافت هرگونه وجوه از جمله مالیات و عوارض ملی و محلی از تولیدکنندگان کالاها و ارائه دهندگان خدمات، صرفاً به موجب قانون فوق‌الذکر صورت می‌پذیرد و کلیه قوانین و مقررات مغایر آن لغو گردیده‌است.